

שהיה זה מאבק חסרי-סיכויים, היתה הפרשה כולה אפופה ברוח מציאותית למחצה. תכניתו של שדה היתה להפוך את הר הכרמל למוסא דאג חדש, מבצר אחרון בו יתרכזו יהודי הארץ, מאחורי חומת המגן של ההגנה.

אולם פרשה זאת הנחילה ירושה. הצעירים שנועדו לפעול בעורף הגרמנים, מחופשים כערבי, עברו קורס להווי ערבי. כך חדר לפלמ"ח הפינגאן והציונות, מסביב למדורה נוצר הסגנון שעתידי היה להפוך נחלת הנוער העברי כולו.

מסביב למדורה נוצר עוד משהו. היה זה פרי יצירתו האישי של יצחק שדה: המפקד העברי. היה זה דבר יחיד במינו בעולם כולו: מפקד שיטפיע על אנשיו כפי שיצחק שדה השיפע עליהם — לא רק באמצעות הפקודה והציות העיוור, אלא מתוך זהות ומחלטה עם מטרת הפקודה ונותן הפקודה. המפקד, כראשון בין חברים, שותף לסבל הטוראי ולשמחותיו, אנשיו, ענותו, — היה זה יצחק שדה בזעיר אנפין.

הוויכוח הגדול. תמונה זו של מפקד לא היתה רק אידיאל אנושי, פרי נפשו של איש שהיה קודם כל בן-אדם. היא היתה גם פרי תפיסה צבאית חדשה לחלוטין. ועל נקודה זו נתעורר ויכוח שהחל מטיל את צלו על ההגנה כולה ולא הוכרע מעולם.

ראש המטה הכללי של ההגנה היה יעקב דורי, שהיה קודם לכן מפקד מחוז חיפה; תפקידו היה לדאוג לעניני תכנון והדרכה, וליעץ למפקדה הארצית (מ"א), שהיא היתה הסמכות המפקדת, אחראית גם לעניני ציוד, משק ויחסי חוץ. המ"א היה מורכב משלושה נציגי ההסתדרות, שלושה אזרחים, נציג הפועל המזרחי ונציג המחלקה המדינית של הסוכנות שהיה ראשה (רמ"א). מאז 1940, משך שש שנים וחצי, היה הרמ"א ציוני-כללי: משה סנה.

הויכוח הגדול התנהל בין שתי סיעות האחת, האורתודוקסית, היתה מורכבת מיעקב דורי ויוסף רוכל (כיום אביר), ועם אהודיה הצעירים נמנה יוסף סוקניק (ידן). עומתה התייצבה האסכולה הפלמ"חית, שכראשה עמד יצחק שדה, כשהוא נתמך על ידי אליהו כהן והפמליה הצעירה, יגאל פייקוביץ (אלון), משה דיין והאחרים.

דורי ואנשיו ראו את הדוגמה בצבאות הסדירים ובעיקר בצבא הבריטי, וביקשו ל"התאים" דוגמה זו לתנאי הארץ. ואילו שדה התבסס על מציאות הארץ, השונה לחלוטין מכל דוגמה מבחינה גיאוגרפית, דמוגרפית ופוליטית, וביקש ליצור גוף מקורי ללא כל דוגמה. הפלמ"ח לא היה חיקוי לא לקומנדו הבריטי ולא לפרטיזנים הרוסים. הוא היה פשוט השבתו של יצחק שדה לבעיות כפי שהוא ראה אותם.

הוויכוח השתרע לאורך כל הבעיות. שדה רצה בצבא המורכב מיחידות קטנות, קלוי נשק וקל-יתנועה, המסוגל לפעול בכוח של חוליה (שניים, שלושה איש), מכאן נבע חינוכו של המפקד הנמוך ביותר כאדם החייב ומסוגל להחליט החלטות מרחיקות-לכת ב"אופן עצמאי".

האסכולה של דורי ראתה בפלמ"ח רק אחד משלושה גופי ההגנה — חי"ם (חיל המשמר המקומי), חי"ש (חיל השדה שהיהו עתודה למקרה הצורך) והפלמ"ח. היא רצתה להקציב לפלמ"ח אמצעים כספיים ופרסונלים כפי כוחו היחסי. ואילו שדה דרש לראות בפלמ"ח את יסודה של כל ההגנה, כששני החילות האחרים אינם אלא עתודות.

הרמ"א, משה סנה, ושני החברים העיקריים של המ"א, אליהו גולומב וישראל גלילי, קיבלו שלושתם את הקו של שדה, אך ניסו ליצור תנאים בהם יוכלו שתי האסכולות לדור בכפיפה אחת. אנשי המחלקה המדינית של הסוכנות, משה שרת ודוד בן-גוריון, דגלו בתורת דורי, כך נוצר מעין שיווי משקל כללי.

אולם הוויכוח נמשך במלוא חוקפו. כבר בועידת הפלמ"ח במיטרה העמק, ב-1942,

תמונות משפחתיות: יצחק שדה בבית יגאל

אלון בנינוסר. לשמאל: אשתו השנייה מרגוט ובנו יורמי. למטה משמאל: יצחק שדה עם פיקודו, סימן טוב גאנה, גיבור ישראל קטוט שתי הרגלים, וכלתו בשעת החתונה. שדה לא ניתק מעולם את הקשר עם אנשיו.

היותר למשרד צבאי בעורף. אולם יצחק לגדורבג, שאביו החורג היה מומחה לסיודור עסקי השתמטות מהצבא, התגייס כחייל קרבי, נפצע בחזית, קיבל הלם קשה בהפגזה. הוא הפך סרוינט וזכה לצלב גיאורג המפורסם — שני דברים נדירים מאד לגבי יהודי בצבא הצאר.

הסרגינט הפצוע הועבר לנופש בפטרבורג, נתמנה זמנית כקצין משטרה. בתפקיד זה ראה את ההתמוטטות והי מהפכה.

כסוציאליסט ותיק קיבל את המהפכה כדבר מובן מאליו. אולם הוא היה איש בלתי-מפלגתי מטבעו, נמנע מלהתערב במלחמת-האחים בין המפלגות המהפכניות. במשטרה עסק במושעים, לא בפוליטיקה.

ברבות הימים היה מספר בהנאה כמה פרשות מתקופה סוערת זו. באחד הימנים טלפן לו משרד המפלגה ה"בול" שבית, הודיע שנגנבה שם מכונית של הצאר שהוחרמה על-ידי המפלגה. היתה זאת מכונית יחידה במינה ברוסיה כולה, ומובן שהנהג נתפש על-ידי שוטריו של שדה כעבור דקות מספר. שדה אסר את האיש, טלפן לבולש'ביקים בארמון סמולני שיבואו לקבל את הגנב ומכוניתו. אולם זה, שידע את הצפוי לו, שכב על הארץ וסירב לזוז גם תחת מטר מכות. דרישתו: שיצחק שדה יילוו אליו. שדה עשה כן.

בארמון סמולני נערך משפט-בוק, ושניות מספר הסי' פיקו להטיל עונש מוות. אולם שדה התערב, הסביר לשופטים שהנהג אינו פושע אלא טיפש — שהרי אחת לא היה גונב מכונית שהיא יחידה במינה ובולטת מרחוק. השופטים שוכנעו והחליפו את עונש המוות במכה אחת הגונה. צחק שדה והעיר: מימי לא ראיתי אדם מקבל מכה איומה בשמחה כזאת.

אולם כמו לכל מעשיותיו של הזקן היה גם לזו מוסר-השכל חינוכי: בימי ההפכה קרוב המרחק בין עונש-מוות וסטירת-לחי, וזאת טעם גם שדה: שני שוטרים "לבנים" אסרוהו, אולם בדרך הלם את שני ראשיהם איש ברעהו, נמלט.

כשהקים לנין את הגווארדיה האדומה כדי להגן על המהפכה, התגייס יצחק לגדורבג שנית. היה לו תואר היסטורי: מפקד הפלוגה הראשונה בגדוד הראשון של הצבא האדום.

פגישה היסטורית מקרית. יש בהיסטוריה פגי

שות מקריות המחוללות מאורעות פגישה מקרית כזו היתה בין יצחק שדה ויוסף טרומפלדור, שניהם חיילים קרבים מקצועיים. שדה היה אז מדיין ספורטאי במחב, תפקיד שהתגלגל אליו במקרה, מבלי שהיה לו כל אהדה למטרותיה הציניות של האגודה. אף כי סבו, הרב, ברח לארץ-ישראל אחרי שנסתכסך עם השלטון, היתה הצינונת רחוקה ממנו, ורוסיה המהפכנית היתה קרובה.

אולם טרומפלדור הצינוי הלהיב את שדה, מסר לידיו את החליץ כשנסע לארץ-ישראל. ב"א ארז נפל טרומפלדור בת-חי, בפעולה שביצע אותה על דעת עצמו ובניגוד לדעתם של מנהיגים ציוניים רבים. כששמע יצחק את הבשורה, ידע שאחת הדרך לחייו: לנסוע לארץ-ישראל, להתחיל בנקודה בה סיים יוסף. ייתכן שבלבו כבר ידע כי יהיה טרומפלדור השני.

לא אדם, כי אם שפן. בארץ התמסר למפעל שבא להנציח את טרומפלדור — גודו העבודה. העבודה הגופנית, שהיתה קשה לרוב בני העלייה השלישית, עירוניים, היתה עניין של מה-בכך ליצחק שדה, הענק והשרירי. הוא בחר לו במקצוע המתאים לגופו: חוצב. מעטות המחצבות בארץ שידו של יצחק שדה לא נגעו בהן.

בינתיים המשיך בדרך שהחל בה ברוסיה והסתכסך עם השלטון. אותה שעה היו שוטרים ערביים מתנפלים, לשם שעשועו, על עובדים ושבים יהודיים כשראה יצחק מקרה כזה התנפל לבדו על ארבעה שוטרים, הכה אותם קשות. השופט פסק לאסרו לחודש, הוסיף שאלה לערבים: כיצד זה התגבר איש אחד על ארבעה שוטרים מזויינים? ענו השוטרים, בבושה: יא סדי, אין זה אדם, זהו שפן.

הדרך אל ההגנה היתה כמעט מובנה מאליה. מסביבו התקבצו הצעירים, נערים שכל אחד מהם היה עתיד להטביע את חותמו על הארץ. הוא עלה בסולם הפיקוד, והוא הביא להגנה תפיסה חדשה. כחייל ידע שאין אפשרות ואין ערך להגן על כל נקודה, להשאיר את היוזמה בידי האויב. מחשבה זו הובילה ליצירת יחידות שיכלו לצאת מן הבסיס, לסייר בשטח, לתקוף את האויב במקום הנוח להן. כך קמו פלוגות לילה של ציוניסטים, הפו"ש ואחריו הח"ש, חיל השדה, שאנשיו קראו לו, בחיבה, חיל יצחק שדה.

לידתו של ציונות. גם כל אלה היו תחליפים. לא היה קיים כוח עברי סדיר ועצמאי, שאפשר היה להדריכו כראוי, להפעילו בכל עת. התמורה הגדולה באה עם התקרב רומל לשערי עמק הנילוס. האנגלים הסכימו להקמת פלוגת מחץ עברית, שתפעל בעורף הגרמנים אחרי הכיבוש. יצחק שדה היה למפקדה. ברנע זה התחיל פרק בתולדות הארץ. התכנית לכיבוש הגרמנים היו ימי הילדות. מכיוון שהיה ברור מראש

כינוס הפלמ"ח: יצחק שדה, בין אורי ברנר וישראל גלילי, בשורה הראשונה של אלופי הפלמ"ח בסינוס הפלמ"ח של שנת 1949, שזכור באיסור המטכיל על השתתפות חיילים